

BOSHLANG'ICH SINFLARDA TARBIYAVIY ISHLARNI TASHKIL ETISH USULLARI

Abdusamatova Go'zalxon Akram qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

PRIE-73U guruhi, 4-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning nazariy asoslari, pedagogik yondashuvlari va samarali usullari yoritilgan. Shuningdek, o'quvchilarda ma'naviy-axloqiy fazilatlarni shakllantirishda tarbiyaviy ishlarning o'rni, zamonaviy metodlar hamda amaliy tajribalar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: tarbiya, boshlang'ich ta'lim, pedagogika, metodlar, ma'naviyat, axloqiy tarbiya, innovatsion yondashuv, o'quvchi shaxsi

Annotation: This article discusses the theoretical foundations, pedagogical approaches, and effective methods of organizing educational work in primary classes. It also analyzes the role of воспитание (education) in developing students' moral and ethical qualities, modern teaching methods, and practical experiences.

Keywords: education, primary school, pedagogy, methods, morality, moral education, innovative approach, student personality

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические основы, педагогические подходы и эффективные методы организации воспитательной работы в начальных классах. Также анализируется роль воспитания в формировании духовно-нравственных качеств учащихся, современные методы и практический опыт.

Ключевые слова: воспитание, начальное образование, педагогика, методы, духовность, нравственное воспитание, инновационный подход, личность ученика

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri — har tomonlama rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, yuksak ma'naviyatli shaxsni tarbiyalashdan iboratdir. Shu nuqtai nazardan, tarbiya jarayoni ta'lim bilan uzviy bog'liq bo'lib, ayniqsa boshlang'ich sinf bosqichida uning ahamiyati nihoyatda kattadir. Chunki aynan shu davrda bolaning dunyoqarashi, axloqiy qarashlari va ijtimoiy xulq-atvori shakllana boshlaydi. Boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchi shaxsining asosiy poydevori yaratiladigan davr hisoblanadi. Bu davrda bolalar nafaqat savod chiqaradi, balki jamiyatda yashash qoidalarini, o'zini tutish madaniyatini, atrofdagilar bilan muloqot qilish ko'nikmalarini ham egallaydi¹. Shu sababli boshlang'ich sinflarda tarbiyaviy ishlarni to'g'ri va samarali tashkil etish pedagog oldida turgan ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi.

Zamonaviy pedagogika fani tarbiya jarayonini faqatgina ma'lum bilim va ko'nikmalarni shakllantirish bilan cheklab qo'ymaydi. Balki u o'quvchining shaxs sifatida rivojlanishini, uning ichki dunyosini boyitishni, ijtimoiy faolligini oshirishni ham nazarda tutadi. Shu jihatdan qaraganda, tarbiyaviy ishlar tizimli, maqsadga yo'naltirilgan va uzluksiz olib borilishi lozim². Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlari tarbiya jarayonida alohida e'tiborni talab etadi. Ular ta'sirchan, qiziquvchan va tez o'rganishga moyil bo'lganligi sababli, tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda turli interfaol metodlardan, o'yinlardan va innovatsion yondashuvlardan foydalanish yuqori samara beradi. Ayniqsa, o'quvchilarni faol ishtirok etishga undovchi metodlar ularning shaxsiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, tarbiya jarayoni faqatgina maktab bilan cheklanib qolmasligi kerak. Ota-onalar, mahalla va keng jamoatchilik bilan hamkorlikda olib borilgan tarbiyaviy ishlar yanada samarali natijalarni beradi. Chunki bola tarbiyasi ko'p jihatdan uning yashash muhitiga, oilaviy tarbiyaga va ijtimoiy munosabatlarga bog'liqdir. Mazkur maqolaning maqsadi — boshlang'ich sinflarda tarbiyaviy

¹ Begimqulov U.Sh. Ta'limda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: O'zbekiston, 2023. – 224 b.

² Ismoilov R.R. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021. – 198 b.

ishlarni tashkil etishning nazariy asoslarini o'rganish, samarali usullarini tahlil qilish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Ushbu tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan pedagoglar uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

Boshlang'ich sinflarda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish pedagogik jarayonning ajralmas qismi hisoblanadi. Ushbu jarayon o'quvchilarning shaxs sifatida shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Tarbiya faqatgina alohida tadbirlar orqali emas, balki kundalik ta'lim jarayoni bilan uzviy bog'liq holda olib borilgandagina samarali bo'ladi. Shu sababli boshlang'ich sinf o'qituvchisi tarbiyaviy ishlarni rejalashtirishda tizimlilik va izchillik tamoyillariga amal qilishi lozim.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari yosh jihatdan o'ziga xos psixologik xususiyatlarga ega bo'ladi. Ular atrof-muhitga tez moslashadi, taqlid qilish orqali o'rganadi va berilgan ma'lumotlarni tez qabul qiladi. Shu jihatdan qaraganda, tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda o'qituvchining shaxsiy namunasi alohida ahamiyat kasb etadi. O'qituvchining nutqi, muomalasi, kiyinish madaniyati va munosabati o'quvchilarga bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'quvchi ko'pincha o'qituvchini ideal sifatida qabul qiladi va unga taqlid qilishga harakat qiladi³.

Tarbiyaviy ishlarning samaradorligi ularning mazmuniga ham bog'liqdir. Mazmun jihatdan boy, hayotiy va o'quvchilar yoshiga mos bo'lgan tarbiyaviy ishlar yuqori natija beradi. Ayniqsa, ma'naviy-axloqiy tarbiya boshlang'ich sinf bosqichida ustuvor yo'nalish hisoblanadi. Bu jarayonda bolalarda halollik, rostgo'ylik, mehr-oqibat, hurmat, mas'uliyat kabi fazilatlarni shakllantirish muhim hisoblanadi. Ushbu sifatlar o'quvchining kelajakdagi hayot faoliyatida muhim o'rin tutadi.

Tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda interfaol metodlardan foydalanish ham muhimdir. Zamonaviy pedagogika o'quvchini faqat tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida ko'rishni talab etadi. Shu sababli dars jarayonida suhbat, bahs-

³ Abduqodirov A.A. Pedagogik texnologiyalar va ularning ta'limdagi o'rni. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. 256 b.

munozara, rolli o'yinlar va muammoli vaziyatlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Bunday metodlar o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi, ularni mustaqil qaror qabul qilishga o'rgatadi va ijtimoiy faolligini oshiradi.

Boshlang'ich sinflarda o'yin faoliyati alohida o'rin tutadi. O'yin orqali bola atrof-muhitni anglaydi, o'z fikrini ifoda etishni o'rganadi va jamoada ishlash ko'nikmasini hosil qiladi. Shu sababli tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda turli didaktik va harakatli o'yinlardan foydalanish samarali hisoblanadi. O'yin jarayonida bolalar o'zlarini erkin his qiladi, bu esa ularning ichki imkoniyatlarini namoyon etishiga yordam beradi.

Shuningdek, tarbiyaviy ishlar turli tadbirlar orqali ham amalga oshiriladi. Maktabda o'tkaziladigan bayramlar, ochiq darslar, tanlovlar va uchrashuvlar o'quvchilarning ijtimoiy faolligini oshiradi. Bunday tadbirlar orqali o'quvchilar jamoa bilan ishlashni, o'z fikrini omma oldida ifoda etishni va mas'uliyatni his qilishni o'rganadi. Ayniqsa, milliy bayramlar asosida tashkil etilgan tadbirlar o'quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat tuyg'usini shakllantiradi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish ham tarbiyaviy ishlarning samaradorligini oshiradi. Multimedia vositalari, taqdimotlar, videoroliklar orqali berilgan tarbiyaviy materiallar o'quvchilar tomonidan tezroq va yaxshiroq o'zlashtiriladi⁴. Bu usul o'quvchilarning qiziqishini oshiradi va ularni dars jarayoniga faol jalb etadi. Shu bilan birga, texnologiyalarni to'g'ri va maqsadli qo'llash o'qituvchidan yuqori malaka va ijodkorlikni talab etadi⁵.

Boshlang'ich sinflarda tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda individual yondashuv muhim ahamiyatga ega. Har bir o'quvchi o'ziga xos qobiliyat, xarakter va qiziqishlarga ega. Shu sababli o'qituvchi har bir bola bilan alohida ishlashi, uning ijobiy tomonlarini rivojlantirishga e'tibor qaratishi lozim. Individual yondashuv orqali o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchi ortadi va u o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon eta oladi.

⁴ Axmedova M.N. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Innovatsiya nashriyoti, 2022. – 180 b.

⁵ Jo'rayev S.T. Boshlang'ich sinflarda tarbiya nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Akademnashr, 2022. – 210 b.

Tarbiyaviy ishlarning samaradorligi ota-onalar bilan hamkorlikka ham bog‘liqdir. Oila — bola tarbiyasining birinchi maktabi hisoblanadi. Shu sababli maktab va oila o‘rtasida mustahkam aloqani yo‘lga qo‘yish zarur. Ota-onalar bilan muntazam suhbatlar o‘tkazish, ularni maktab hayotiga jalb etish, birgalikda tadbirlar tashkil etish tarbiyaviy ishlarning samaradorligini oshiradi. Ota-onalar va o‘qituvchi o‘rtasidagi hamkorlik bolaga nisbatan yagona talab va yondashuvni shakllantiradi.

Amaliy tajribalar shuni ko‘rsatadiki, tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish uchun ijodiy yondashuv muhim hisoblanadi. Masalan, “yaxshi ishlar kundaligi”ni yuritish orqali o‘quvchilarda ijobiy xulq-atvorni shakllantirish mumkin. Shuningdek, jamoaviy loyihalar orqali o‘quvchilar hamkorlikda ishlashni, muammolarni birgalikda hal qilishni o‘rganadi. Rolli o‘yinlar esa turli hayotiy vaziyatlarni modellashtirish orqali bolalarda to‘g‘ri qaror qabul qilish ko‘nikmasini rivojlantiradi⁶.

Boshlang‘ich sinflarda tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga tayanish ham muhimdir. O‘quvchilarga ajdodlar merosi, milliy urf-odatlar, an‘analar haqida ma‘lumot berish orqali ularda milliy o‘zlikni anglash hissi shakllanadi. Shu bilan birga, bag‘rikenglik, hurmat, insonparvarlik kabi umuminsoniy qadriyatlarni singdirish orqali ularni keng dunyoqarashga ega shaxs sifatida tarbiyalash mumkin.

Xulosa

Boshlang‘ich sinflarda tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish bugungi ta‘lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Mazkur bosqichda olib borilgan tarbiyaviy ishlar o‘quvchi shaxsining kelajakdagi rivojiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Shu sababli tarbiya jarayonini ilmiy asosda, tizimli va maqsadga yo‘naltirilgan holda tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich sinflarda tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda o‘quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olish zarur. Ayniqsa, bu davrda bolalarning taqlidchanligi, qiziquvchanligi va tez

⁶ Qodirova D.S. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Tafakkur, 2020. – 240 b.

o'rganishga moyilligi tarbiyaviy jarayonni samarali tashkil etish uchun qulay imkoniyat yaratadi. Shu jihatdan o'qituvchining shaxsiy namunasining o'rni beqiyosdir.

Shuningdek, tarbiyaviy ishlarning samaradorligi ularni tashkil etishda qo'llaniladigan metod va vositalarga ham bog'liqdir. Interfaol metodlar, o'yin texnologiyalari, muammoli vaziyatlar va zamonaviy pedagogik yondashuvlar o'quvchilarning faolligini oshiradi, ularni mustaqil fikrlashga undaydi va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Tarbiyaviy ishlarning dars jarayoni bilan uzviy bog'liqligi esa uning ta'sir doirasini yanada kengaytiradi.

Bundan tashqari, maktab va oila hamkorligi tarbiyaviy ishlarning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ota-onalar bilan samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish orqali o'quvchilarga nisbatan yagona pedagogik yondashuvni shakllantirish mumkin. Bu esa tarbiya jarayonining uzluksizligi va izchilligini ta'minlaydi.

Tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga tayanish ham muhim ahamiyatga ega. O'quvchilarda vatanparvarlik, insonparvarlik, hurmat va bag'rikenglik kabi fazilatlarni shakllantirish orqali ularni barkamol shaxs sifatida voyaga yetkazish mumkin. Shu bilan birga, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish tarbiyaviy ishlarning samaradorligini oshirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abduqodirov A.A. Pedagogik texnologiyalar va ularning ta'limdagi o'rni. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 256 b.
2. Axmedova M.N. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Innovatsiya nashriyoti, 2022. – 180 b.
3. Begimqulov U.Sh. Ta'limda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: O'zbekiston, 2023. – 224 b.
4. Ismoilov R.R. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021. – 198 b.
5. Jo'rayev S.T. Boshlang'ich sinflarda tarbiya nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Akademnashr, 2022. – 210 b.

6. Qodirova D.S. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Tafakkur, 2020. – 240 b.

